

Микола Васильович Жикаляк,

д-р екон. наук, д-р філос. з геології, генеральний директор,

ORCID 0009-0000-1704-4171

e-mail: dongeo@ukr.net

ДРГП «Донецькгеологія», м. Бахмут – Київ

АКТУАЛЬНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ СТАНДАРТУ ПРОЗОРОСТІ В ГАЛУЗІ ГЕОЛОГІЇ ТА НАДР УКРАЇНИ

Вступ. Після офіційного приєднання України до всесвітньої системи Ініціативи прозорості видобувних галузей (ІПВГ) в державі з 2013 року згідно Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення прозорості у видобувних галузях» було запроваджено Стандарт ІПВГ, а з січня 2025 року став функціонувати оновлений Стандарт ІПВГ, який був затверджений у червні 2023 року на Глобальній конференції ІПВГ у Дакарі¹.

Провідне місце у функціонуванні в Україні Стандарту ІПВГ, не зважаючи на руйнівний вплив масштабної воєнної агресії Російської Федерації та завдану рашистами шкоду енергетичним та інфраструктурним об'єктам, належить вітчизняним нафтогазовидобувним і гірничовидобувним компаніям. Широке впровадження Стандарту ІПВГ в усіх гірничовидобувних компаніях і підприємствах, незалежно від форм власності та виду мінеральної сировини, сприятиме підвищенню міжнародного іміджу держави, збільшить довіру інвесторів та забезпечить взаєморозуміння надрокористувачів з територіальними громадами. Це стане також надзвичайно важливим заходом у контексті інтеграції України до Європейського Союзу. Однак, в оновленому Стандарті ІПВГ і в чинних нормативно-правових актах щодо забезпечення його функціонування в державі, відсутні будь-які базові вимоги, правові норми та умови забезпечення прозорості геологічної діяльності та надрокористування в Україні. При цьому не враховано, що ефективність видобутку корисних копалин залежить головним чином від геологічного вивчення площ, геологічної розвідки ділянок надр і родовищ, затвердження запасів корисних копалин у ДКЗ України, прозорості та неупередженості функціонування системи надання спеціальних дозволів на користування надрами, забезпечення збалансованої економічно рівноважної державної надроресурсної політики та екологічно ощадливого надрокористування в цілому. Значить повноцінне збалансоване функціонування в Україні Стандарту ІПВГ неможливе без забезпечення прозорості геологічної діяльності та надрокористування в державі згідно вимог ІПВГ-звітності, цифрових трансформацій та оновленої інтернет-доступної геологічної інформації.

Обґрунтування та аналіз проблемних аспектів. В умовах домінуючого політично-олігархічного, чиновницько-бюрократичного та рентоорієнтованого напівтінного реформування надрокористування в

Україні протягом останніх 16-20 років держава випустила з рук стратегічне управління розвитком мінерально-сировинної бази та економічно збалансоване регулювання мінерально-сировинним комплексом (МСК) у загальнонаціональних інтересах, не кажучи вже про врахування Стандарту ІПВГ, антикорупційні, гендерні, екологічні та соціальні аспекти. Державна служба геології та надр (Держгеонадра) України як центральний орган виконавчої влади, який повинен реалізовувати державну політику у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр, перетворився в уповноважений від імені держави офіс з продажу спеціальних дозволів на користування надрами.

На думку незалежних експертів Єврогеослужби і геологічних служб Канади та США, сучасна структура та діяльність Держгеонадр не функціонує згідно покладених Кабінетом Міністрів України на неї завдань, є фрагментарною, занадто складною, без чіткої відповідальності за стан геологічного вивчення та раціонального використання надр, має згубний вплив на розвиток вітчизняного мінерально-сировинного (МСК), базових галузей промисловості та національну економіку в цілому².

Після реформування Державної геологічної служби і створення в 2011 році Державної служби геології та надр України за аналогією з країною-агресором, у керівництва Держгеонадр не було та немає чіткого розуміння сфер відповідальності за геологічну діяльність в державі, пріоритетів розвитку галузі та вітчизняної мінерально-сировинної бази, фахової підзвітності, відкритості та обміну геологічною інформацією з наданням експертної допомоги в загальнонаціональних інтересах. Замість цього з 2020 року керівництво служби підміняє процес видачі від імені держави спеціальних дозволів на користування надрами сервісною діяльністю, що не відповідає базовим економіко-правовим чинникам, оскільки в системі галузі сервісна діяльність – це роботи і послуги геологічного характеру, а право видачі спецдозволів на користування надрами – це делегована від імені держави функція. При цьому тісна співпраця Держгеонадр з центром геолого-економічних досліджень та експертизи (ЦГЕДЕ) ДНВП «Геоінформ України» при визначенні початкової ціни спеціальних дозволів на користування надрами та участь ЦГЕДЕ практично в усіх тендерно-аукціонних процедурах вказує на наявність конфлікту інтересів і корупційно-рентоорієнтовані

¹ Стандарт ІПВГ-2023. *Міністерство енергетики України*. URL: <https://mev.gov.ua/rubrika/standart-ipvh>

² Делікелі Л., Налеч Т., Овадіа Д. та ін. Незалежна оцінка Державної служби геології та надр України. Сервісна геологічна служба Європи. Лютий 2016. Брюссель–Київ. 28 с.

ризика тощо. Однак найбільші ризики та шкода ефективному розвитку МСБ держави завдається в процесі нав'язаного юридичною службою Держгеонадр залученні в обсяги корисних копалин при визначенні початкової ціни спецдозволів прогнозних ресурсів, недостатньо вивчених з невиясненими перспективами покладів і попередньо розвіданих у минулі роки родовищ, по яких відсутні технологічні дослідження, комплексне техніко-економічне обґрунтування та оцінка у відповідності з сучасною кон'юнктурою мінеральної сировини. В розрахунках початкової ціни спеціальних дозволів на використання надр доцільно враховувати тільки видобувну цінність у надрах затверджених ДКЗ України запасів корисних копалин, без будь-якої частки прогнозних ресурсів та з обов'язковим врахуванням величини гірничої ренти (рояліті). Не повинна також використовуватись ціна продажу мінеральної сировини, її експорту або імпорту, оскільки вона стосується підприємницької, а не гірничої ренти¹ [1, 2]. Здійснення центром геолого-економічних досліджень та експертиз ДНВП «Геоінформ України» попередньої геолого-економічної оцінки потенційного об'єкту надкористування без проведення по неосвоєних видах корисних копалин комплексних мінералого-технологічних досліджень та переоцінки на їх основі раніше розвіданих запасів, не сприяє підвищенню конкурентноспроможності неосвоєного фонду надр стосовно критичних і стратегічних корисних копалин та не забезпечить ефективний розвиток вітчизняної мінерально-сировинної бази в цілому. Розрекламована Держгеонадрами цифровізація ДНВП «Геоінформ України» шляхом сканування 60 тисяч звітів минулих років із формуванням англійськомовних анотацій до них та ГІС-порталу з онлайн-доступом до геологічних матеріалів без доопрацювання та модернізації наявних картопобудов і тексту звітів згідно сучасних вимог і нових даних, призведе до капіталізації застарілих геологічних матеріалів у державній електронній геоінформаційній системі України, що не сприяє інноваційно-інвестиційному розвитку вітчизняного мінерально-сировинного комплексу та неоіндустріалізації національної економіки.

З врахуванням вищезазначеного, не дивно, що з 2020 року було суттєво скорочене, а з 2022 року повністю припинене фінансування державних геологічних підприємств за бюджетною програмою розвитку мінерально-сировинної бази України, оскільки чиновники від геології та надр переконані, що сталий розвиток вітчизняної мінерально-сировинної бази можна забезпечити на рівні ДНВП «Геоінформ України» без участі державних геологічних підприємств і компаній, використовуючи лише ГІС-технології та

оцифровуючи застарілі геологічні звіти, які зберігаються в ДНВП «Геоінформ України». Вже зараз можна зазначити відсутність фахового геологічного забезпечення та супроводу при визначенні переліку корисних копалин, включених в мінерально-сировинну угоду між Україною та США. В результаті виконаного автором аналізу стану геологічного вивчення, визначених угодою корисних копалин, виявилось, що 38,6 % металів, зазначених в угоді, є малоперспективними або недостатньо вивченими з неясними перспективами, 37,2 % – оціненими та попередньо розвіданими і лише 24,2 % – розвіданими та підготовленими до видобування або видобуваються. Тому успішність реалізації мінерально-сировинної угоди між Україною і США буде залежати від результатів геологічних, наукових і технологічних досліджень, конкурентноспроможності покладів та перспектив їх освоєння. Вітчизняні та іноземні інвестори не будуть дивитися на красиві урядові плани, а будуть враховувати тільки стан геологічного вивчення об'єктів і перспективність потенційних родовищ і ділянок надр для організації та розвитку гірничовидобувного бізнесу і переробки видобутої мінеральної сировини² [1]. Значить Державна служба геології та надр України не забезпечує раціональний розвиток МСБ держави та ефективне нормативно-правове управління надкористуванням з врахуванням досвіду та прогресивних регуляторних функцій геологічних служб Австралії, Європейського Союзу, Канади і США та з можливістю трактування уповноваженими чиновниками від геології та надр умов надання дозволів на користування надрами на свій розсуд з потенційними корупційно-рентоорієнтованими ризиками^{3,4} [2]. Це в цілому вказує на не підготовленість Держгеонадр як спеціально уповноваженого державного органу в галузі геологічного вивчення та раціонального використання надр до конкурентної та прозорої аукціонної електронної системи надання надр у користування, стримує інноваційно-інвестиційну ініціативу потенційних надкористувачів, що негативно впливає на розвиток базових галузей промисловості та національну економіку в цілому^{5,6,7}. Головним чином такі негативні наслідки обумовлені тим, що управління галуззю геології та надр з 1991 року забезпечувалося фаховими керівниками тільки до 2004 року. Однак, найбільша шкода геологічній діяльності в державі була завдана з початку 2013 року, коли управління Держгеонадрами до кінця 2024 року здійснювали будівельники, економісти та юристи. Під час такого управління Держгеонадрами фейкове реформування галузі завершилося ліквідацією колишнім Головою Романом Опімахом за принципом «маю право» еди-

¹ Кірін Р.С., Хоменко В.Л., Пашенко О.А. Сучасні реформи у сфері надр: забезпечення прозорості й економічної стійкості. *Мат-ли Х Міжнар. наук.-практ. конф. «Надкористування в Україні. Перспективи інвестування»* (м. Львів, 6-10 жовтня 2025 р.). Київ: ДКЗ України. С. 39-48.

² Жикаляк М.В. Мінерально-сировинна угода між Україною та США – проблеми і перспективи. *Збірник тез Всеукр. наук. конф. «Геологічна будова та корисні копалини України»* (м. Київ, 16-17 вересня 2025 р.). Київ: Ін-т. геомі., мінер. та рудоутв. НАН України. С. 253-258.

³ Жикаляк М.В., Бондар О.П. Ефективність вітчизняного надкористування. *Мат-ли Х Міжнар. наук.-практ. конф. «Надкористування в Україні. Перспективи інвестування»* (м. Львів, 7-11 жовтня 2024 р.). Київ: ДКЗ України. С. 78-82.

⁴ Кірін Р.С., Хоменко В.Л., Пашенко О.А. Сучасні реформи у сфері надр: забезпечення прозорості й економічної стійкості. *Мат-ли Х Міжнар. наук.-практ. конф. «Надкористування в Україні. Перспективи інвестування»* (м. Львів, 6-10 жовтня 2025 р.). Київ: ДКЗ України. С. 39-48.

⁵ Там само.

⁶ Вдовиченко А. І., Калинович В. М. Проблеми державної геологічної служби та надр України та оптимальні шляхи їх вирішення. *Мат-ли Х Міжнар. наук.-практ. конф. «Надкористування в Україні. Перспективи інвестування»* (м. Львів, 6-10 жовтня 2025 р.). Київ: ДКЗ України. С. 35-38.

⁷ Делікелі Л., Налеч Т., Овадіа Д. та ін. Незалежна оцінка Державної служби геології та надр України. Сервісна геологічна служба Європи. Лютий 2016. Брюссель–Київ. 28 с.

ного в галузі методичного органу – Українського державного геологорозвідувального інституту (УкрДГРІ), казенних підприємств «Кіровогеологія» (уранова спеціалізація) та «Південукргеологія» (рудна спеціалізація), припиненням бюджетного фінансування розвитку МСБ з 2022 року, знищенням в умовах масштабної воєнної агресії Російської Федерації ДРГП «Донецькгеологія» та доведенням до злиденного функціонування із загрозою банкрутства вцілілих державних підприємств і компаній^{1,2}.

Програма розвитку мінерально-сировинної бази включає також забезпечення геологічного картування території держави, проведення геофізичних, еколого-геофізичних та інженерно-геологічних досліджень і моніторингу підземних вод, вивчення небезпечних геологічних процесів і прогнозування ризиків. Однак, не зважаючи на вимогу Європейського Союзу щодо країн-членів і країн-партнерів ЄС розробляти та розвивати Національні програми з картування територій, проведення геофізичних досліджень, обробки й інтерпретації існуючої та нової геологічної інформації, керівництво Держгеонадр не забезпечило бюджетне фінансування геологічного довивчення актуальних площ з підготовкою до видання Держгеолкарти-200. Замість цього у змінах до Загальнодержавної програми-2030 на період 2025–2030 років Держгеонадра анонсувала завершення робіт з детального картування території України, яке й не починалося, не розуміючи, що детальний масштаб 1:10 000–1:5 000 не відноситься до системи обов'язкового державного картування територій та збільшує витрати і строки виконання геологознімальних робіт більш ніж у 300 разів у порівнянні з масштабом 1:200 000³.

Крім того, в умовах значного техногенного впливу на водні ресурси південно-східних районів України, масштабної воєнної агресії Російської Федерації, Держгеонадра не здійснює державний моніторинг більш захищених підземних вод у відповідних річкових басейнах, що є грубим порушенням Водної директиви Європейського Союзу та методичного керівництва ЄС № 31 «Екологічний стік». Таким чином, можна констатувати, що рентоорієнтована діяльність Держгеонадр не сприяє проведенню євроінтеграційної геологічної, гідрогеологічної, екологічної та надроресурсної політики в умовах воєнного стану, що створить додаткові ризики в процесі післявоєнної відбудови держави та відновлення економічної стійкості України⁴.

Для того, щоб не допустити поглиблення системної деградації Державної служби геології та надр України до рівня «кіоску» з продажу спецдозволів на користування надрами, в Міністерстві економіки, екології та сільського господарства і в Кабінеті Міністрів України повинно бути розуміння важливості основних завдань геології та надр для реалізації державної євроінтеграційної політики у сфері геологічного

вивчення та раціонального використання надр, необхідності інноваційно-інвестиційного довивчення критичних і стратегічних корисних копалин в загальнонаціональних інтересах та актуалізації фахової геологічної підготовки до освоєння родовищ і ділянок надр за угодою між Україною та США⁵.

Не врегульовані виклики та ризики. Низька ефективність господарської діяльності державних геологічних підприємств і компаній в умовах становлення ринкових взаємовідносин на геологічні послуги та запровадження в державі рентного надрокористування обумовлена головним чином корупційно-рентоорієнтованим реформуванням у 2011 році Державної геологічної служби в Державну службу геології та надр України (Держгеонадра) і затвердженням не актуалізованої в системі сталого бюджетного фінансування «Загальнодержавної програми розвитку мінерально-сировинної бази України на період до 2030 року». При цьому запроваджені в Дежгеонадрах принципи директивного управління геологічною діяльністю та надрокористуванням призвели до монополізації функцій та розпорядження на свій розсуд розвіданими в період планової економіки родовищами і запасами корисних копалин. У процесі оформлення спеціальних дозволів на користування надрами з метою видобування корисних копалин ДНВП «Геоінформ України» систематично порушує авторські права на геологічні звіти як на службові твори, які гарантовані авторам відповідних геологічних підприємств статтями 1, 3, 7, 8, 11, 14 і 16 Закону України «Про авторське право та суміжні права»^{6,7} [1]. Більш того, проектом змін до порядку проведення геологорозвідувальних робіт (ГРР) за геологічним (технічним) завданням Держгеонадр пропонується завершення робіт і написання звіту виконувати за власні кошти виконавця і не включати до актів передавання-приймання проведених робіт Держгеонадр як замовнику. Разом з тим геологічна інформація по такому об'єкті в повному обсязі залишається власністю замовника.

Однак ініціатори цих змін не розуміють, що завершення ГРР по об'єкту та написання звіту є невід'ємною частиною затверджених замовником проекту і кошторису, а відмова від фінансування завершального етапу ГРР, по-суті, юридично призведе до відмови Замовника від виключного майнового права на геологічну інформацію по такому об'єкті. Згідно Закону України «Про авторське право та суміжні права» виключне майнове право на використання звітів як службових творів гарантується Замовнику за умови фінансування всіх ГРР по об'єкту.

Недосконале рентоорієнтоване державне регулювання геологічної діяльності та надрокористування в умовах відсутності для приватних і видобувних компаній гарантій від імені держави стосовно здійснення розвідки нових родовищ за свій рахунок призвело до

¹ Вдовиченко А. І., Калинович В. М. Проблеми державної геологічної служби та надр України та оптимальні шляхи їх вирішення. *Мат-ли X Міжнар. наук.-практ. конф. «Надрокористування в Україні. Перспективи інвестування»* (м. Львів, 6–10 жовтня 2025 р.). Київ: ДКЗ України. С. 35–38.

² Жикаляк М.В., Бондар О.П. Ефективність вітчизняного надрокористування. *Мат-ли X Міжнар. наук.-практ. конф. «Надрокористування в Україні. Перспективи інвестування»* (м. Львів, 7–11 жовтня 2024 р.). Київ: ДКЗ України. С. 78–82.

³ Там само.

⁴ Там само.

⁵ Жикаляк М.В. Мінерально-сировинна угода між Україною та США – проблеми і перспективи. *Збірник тез Всеукр. наук. конф. «Геологічна будова та корисні копалини України»* (м. Київ, 16–17 вересня 2025 р.). Київ: Ін-т. геохім., мінер. та рудоутв. НАН України. С. 253–258.

⁶ Делікелі Л., Налеч Т., Овадіа Д. та ін. Незалежна оцінка Державної служби геології та надр України. Сервісна геологічна служба Європи. Лютий 2016. Брюсель-Київ. 28 с.

⁷ Жикаляк М.В., Бондар О.П. Ефективність вітчизняного надрокористування. *Мат-ли X Міжнар. наук.-практ. конф. «Надрокористування в Україні. Перспективи інвестування»* (м. Львів, 7–11 жовтня 2024 р.). Київ: ДКЗ України. С. 78–82.

перманентної деградації рівновісної системи компенсаційного прирощення у надрах видобутих запасів корисних копалин, неможливості інноваційно-інвестиційного розвитку геологічної діяльності та вітчизняної мінерально-сировинної бази в цілому [1, 2]. В свою чергу за такими ж обставинами в державних і приватних геологорозвідувальних підприємствах немає можливості розвідувати нові родовища за рахунок банківських кредитів з подальшим продажем підготовлених до освоєння за рахунок кредитних і своїх коштів покладів на відповідних біржах на засадах власності та нерухомості, оскільки в Україні відсутні відповідні мінерально-сировинні біржі, а розвіданими таким чином родовищами все одно будуть розпоряджатися чиновники від Держгеонадр. Лише державним підприємствам і товариствам з більш ніж 50% часткою держави у статутному капіталі, згідно п.4 ст.16 Закону України від 01.12.2022 № 2805-IV «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства у сфері користування надрами», надано право відчужувати права на користування надрами та вносити їх як вклад до статутного капіталу або як вклад у спільну діяльність. Однак, інші аспекти ринкового рентного надкористування залишаються не врегульованими. Зокрема відповідні геологорозвідувальні підприємства можуть не отримати компенсаційних коштів для погашення кредитів, залучених для здійснення геологічної розвідки родовища. При цьому передача геолого-розвідувальними і компаніями в ДНВП «Геоінформ України» первинної та вторинної геологічної інформації не врегульована державними нормативно-правовими актами, а декларована лише пунктом 73 у типових угодах на користування надрами, затверджених наказом Держгеонадр № 173. Це не гарантує геологорозвідувальним підприємствам і компаніям права власності на неї та їх участь у підготовці інвестиційних угод із гарантуванням бонусу за розвідані родовища та винагороди за передачу геологічну інформацію, які сплачують надкористувачі в процесі оформлення спецдозволів на користування надрами з метою видобування корисних копалин [1, 2].

На думку фахових вітчизняних і міжнародних дослідників системні недоліки щодо інноваційно-інвестиційного використання мінерально-сировинного потенціалу України обумовлені відсутністю комплексних мінералого-технологічних досліджень руд критичних і стратегічних корисних копалин, застарілими техніко-економічними оцінками родовищ нерозподіленого фонду надр, неврахуванням ринкової кон'юнктури мінеральної сировини та впливу розробки нових родовищ на довкілля (ОВД). Значить удосконалення державного регулювання геологічної діяльності та надкористування в Україні неможливе без запровадження Стандарту прозорості та оцінки економічної ефективності реформ у даній сфері протягом останніх 15 років.

Мінерально-сировинні ресурси у надрах після отримання спеціальних дозволів на користування надрами, перш за все, розвіданих за власні кошти та (або) після оплати вартості геологічної інформації, пов'язаної з геологічним вивченням і розвідкою родовищ за держані кошти, не є активом видобувних

компаній і в них відсутні легальні можливості вільної передачі їх використання як нерухомості іншим господарюючим суб'єктам за ринковими цінами. Це обумовлює збільшення ризиків господарської діяльності надкористувачів і зменшує можливості для залучення інвестицій, отримання банківських кредитів та функціонування запасів корисних копалин у надрах на засадах капіталу видобувних компаній. В таких умовах у Держгеонадр є багато можливостей приймати рішення, пов'язані з видачею (отриманням), призупиненням чи припиненням прав надкористування, на свій розсуд за упередженими, неоднозначними або корупційно-рентоорієнтованими чинниками^{1,2}. Тому вартісна оцінка у надрах технологічно доступних і рентабельно видобувних запасів мінеральної сировини повинна стати основою державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин у ДКЗ України.

Порядок, вимоги, принципи і умови проведення ДКЗ України державної експертизи і оцінки запасів корисних копалин визначені Положенням, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 22.12.1994 № 865. Однак дана постанова не враховує євроінтеграційні наміри України, ринкові особливості функціонування вітчизняного мінерально-сировинного комплексу та національної економіки в умовах недосконалого державного регулювання, воєнного стану та інноваційно-інвестиційних напрямів післявоєнної відбудови держави. Крім того, застосування в процесі державної експертизи початково оцінених ділянок надр та попередньо розвіданих і не підготовлених до промислового освоєння родовищ корисних копалин альтеративних класифікаційних систем, орієнтованих на формування Державного балансу родовищ корисних копалин і сталий розвитку мінерально-сировинної бази країн (рамкової класифікації ООН, CRIRSCO, PRMS тощо) не враховує обов'язкове проведення напівпромислових технологічних досліджень видобутих руд з отриманням кондиційного концентрату рудних мінералів і необхідність співставлення результатів дослідження з еталонними або типовими освоєними аналогами. Тобто, в процесі державної експертизи і оцінки запасів корисних копалин неосвоєного фонду надр головне це не вид і форма використаних класифікаційних систем, а їх зміст і структура з обґрунтуванням реальної кон'юнктури розвіданої мінеральної сировини за ринковими, технологічними, техніко-економічними та соціально-екологічними чинниками. Тому не дивно, що в процесі державної експертизи та оцінки запасів корисних копалин, незважаючи на статус державної компетентної юридичної особи, ДКЗ України не несе адміністративної та правової відповідальності за достовірність та економічну доцільність розробки, затверджених протоколами ДКЗ запасів корисних копалин, стосовно як освоєних, так і нових видів мінеральної сировини. Більш того, раніше ДКЗ України з метою штучного збільшення коефіцієнта рентабельності розробки родовищ корисних копалин у протоколах затвердження запасів необґрунтовано добавляла до нього амортизаційні відрахування, незважаючи на те, що амортизація фактично є обов'язковим додатком, який по суті призводить до зменшення

¹ Жикаляк М.В., Бондар О.П. Ефективність вітчизняного надкористування. *Мат-ли X Міжнар. наук.-практ. конф. «Надкористування в Україні. Перспективи інвестування»* (м. Львів, 7-11 жовтня 2024 р.). Київ: ДКЗ України. С. 78-82.

² Кірін Р.С., Хоменко В.Л., Пашенко О.А. Сучасні реформи у сфері надр: забезпечення прозорості й економічної стійкості. *Мат-ли X Міжнар. наук.-практ. конф. «Надкористування в Україні. Перспективи інвестування»* (м. Львів, 6-10 жовтня 2025 р.). Київ: ДКЗ України. С. 39-48.

коефіцієнта рентабельності експлуатації родовищ корисних копалин [1, 3].

Податкове законодавство в Україні стосовно надрокористування та видобування корисних копалин характеризується значною складністю, дискреційним характером, великими адміністративними витратами та регулярними змінами, які зазвичай погіршують економічний стан гірничо-видобувних компаній та підприємств, підвищують ризики і перешкоджають конкуренції та зростанню інвестицій в гірничовидобувну промисловість. Це також сприяє широкому розповсюдженню неформальних правил і обумовлює зростання корупційно-рентоорієнтованих проявів у податкових відношеннях. Особливо це проявилось після переходу до плати за використання надр для видобування корисних копалин у вигляді податку на вартісні обсяги видобування корисних копалин. При цьому в інтересах надроресурсних олігархів упереджено була вибрана невдала податкова база, за основу якої прийнята вартість видобування корисних копалин, а не вартість видобутої мінеральної сировини без врахування витрат на її постачання споживачу. В результаті виявилось, що надрокористувачі, які розробляють родовища з гіршими кількісно-якісними показниками у більш складних гірничо-геологічних умовах, вимушені не тільки нести значно більші витрати на видобуток одиниці мінеральної сировини, але й сплачувати значно більший податок за використання надр. І навпаки – надрокористувачі, які розробляють родовища з кращими кількісно-якісними показниками у більш сприятливих гірничо-геологічних умовах, не тільки несуть значно менші витрати, а й сплачують менший податок за використання надр для видобування одиниці одного й того ж виду мінеральної сировини. Це не відповідає засадам рентного надрокористування та викривляє базові принципи оподаткування гірничої ренти (роялті), які повинні враховувати розмір родовища, якісні характеристики корисних копалин і фактичні гірничо-геологічні умови розробки покладів мінеральної сировини^{1,2} [1].

Значить чинна в Україні система оподаткування використання надр суттєво збільшує ризики господарюючих суб'єктів, надає податкові переваги близьким до влади великим і високорентабельним гірничим компаніям, перешкоджає конкуренції, формує несприятливий інвестиційний клімат, провокує тіньове або напівтіньове видобування корисних копалин і знижує надходження в державний бюджет від гірничовидобувної діяльності³.

Недосконале управління сталим розвитком мінерально-сировинної бази України з відсутністю фахових підходів до геологічного вивчення та підготовки до освоєння критичних і стратегічних корисних копалин багато в чому обумовлене упередженим впровадженням у навчально-наукову геологічну діяльність та регулювання надрокористування поняття «Економічна геологія». При цьому в якості основи економічної геології розглядається геолого-економічна оцінка родовищ корисних копалин і оцінка економічної доцільності геологічних досліджень та роз-

робки мінеральної сировини з урахуванням геологічних, технічних і економічних факторів (чинників). Економічна геологія, на думку вітчизняних науковців, поєднує геологічні дослідження з економічними моделюванням (предмет вивчення) щодо оцінки запасів корисних копалин, рентабельності родовищ і прояву екологічних та соціальних аспектів. Однак, у даних визначеннях відсутня обов'язковість проведення технологічних (мінералого-технологічних) досліджень, без яких видобування руд і вилучення з них металів буде неможливим або недоцільним.

У геологічному середовищі, в геологічній діяльності та надрокористуванні на відміну від *медичної геології*, відсутній натуральний економічний об'єкт, а визначений предмет стосується економічних (геолого-економічних) чинників та відноситься до економічної, а не геологічної науки. Тому поняття «Економічна геологія» доцільно замінити на «Економіка геологічної діяльності та надрокористування», оскільки в геологічній діяльності та надрокористуванні недостатньо відповідати на запитання «як», а необхідно обґрунтувати «чому». З даним завданням успішно може справитись тільки економічна наука. До об'єктів економічної геології, на думку автора, можна віднести тільки освоєні та неосвоєні родовища із затвердженими ДКЗ України або іншим уповноваженим компетентним органом запасами корисних копалин, видобування яких є джерелом отримання економічного прибутку (доходу).

Першочергові заходи та умови функціонування Стандарту прозорості геологічної діяльності та надрокористування в Україні. Впровадження та набуття чинності Стандарту прозорості геологічної діяльності та надрокористування в Україні (далі Стандарту ПГДН) передбачає удосконалення чинної регуляторної та нормативно-правової бази з метою євроінтеграційної реалізації державної політики у сфері геологічного вивчення та раціонального використання надр. В першу чергу необхідно розробити та затвердити постановою Кабінету Міністрів України Положення про Стандарт прозорості геологічної діяльності та надрокористування, в якому передбачити обов'язкові та рекомендаційні вимоги щодо звітності в межах Стандарту ПГДН Держгеонадр України, державного геологічного контролю, ДКЗ України, Центра геолого-економічних досліджень та експертиз і ДНВП «Геоінформ Україна» та всіх геологічних (геологорозвідувальних) підприємств і компаній, незалежно від форм власності, які здійснюють геологічну і пов'язану з нею діяльність та надають відповідні послуги.

Обов'язкові вимоги звітності за Стандартом ПГДН повинні включити інформацію про отримання чинних інструкцій, методичних керівництв, нормативів і стандартів стосовно конкретних об'єктів робіт, родовищ і ділянок надр, проведення бурових, геологічних, гідрогеологічних, інженерно-геологічних робіт, лабораторних і технологічних досліджень та геолого-економічних обґрунтувань. Необхідно подавати висновки про освоєні аналоги розвіданих родовищ і ділянок надр та кон'юнктуру мінеральної сировини, використання під час дослідно-промислової

¹ Делікелі Л., Налеч Т., Овадіа Д. та ін. Незалежна оцінка Державної служби геології та надр України. Сервісна геологічна служба Європи. Лютий 2016. Брюссель-Київ. 28 с.

² Жикаляк М.В. Мінерально-сировинна угода між Україною та США – проблеми і перспективи. *Збірник тез Всеукр. наук. конф. «Геологічна будова та корисні копалини України»* (м. Київ, 16-17 вересня 2025 р.). Київ: Ін-т. геохім., мінер. та рудоутв. НАН України. С. 253-258.

³ Жикаляк М.В., Бондар О.П. Ефективність вітчизняного надрокористування. *Мат-ли X Міжнар. наук.-практ. конф. «Надрокористування в Україні. Перспективи інвестування»* (м. Львів, 7-11 жовтня 2024 р.). Київ: ДКЗ України. С. 78-82.

розробки нових родовищ корисних копалин технологій, які обґрунтовують їх підготовленість до видобування і переробки та не знижують при цьому промислово цінність видобутої мінеральної сировини тощо.

В процесі інформування про забезпечення розвитку мінерально-сировинної бази України Держгеонадра повинні щорічно надавати відомості про стан геологічного, геофізичного, геохімічного, гідрогеологічного, інженерно-геологічного та еколого-геологічного вивчення підконтрольної території України, а також щодо підготовки основних аркушів інтерактивної (динамічної) та інтернет-доступної Держгеокарти-200 (п.17 ст. 4 Положення про Держгеонадра та європейський закон CRM Act). Обов'язкові складові звітності за Стандартом ПГДН повинні включати також моніторинг розвитку критичних і стратегічних корисних копалин, стан виконання мінерально-сировинної угоди між Україною та США, вивчення та прогноз розвитку небезпечних геологічних процесів і захист довкілля та підземних вод.

При характеристиці процесуальних питань щодо видачі або передачі спеціальних дозволів на користування надрами згідно законодавчих або нормативно-регуляторних актів, з метою мінімізації корупційно-рентоорієнтованих ризиків при визначенні початкової ціни спецдозволів, необхідно враховувати тільки затверджені або апробовані ДКЗ України запаси корисних копалин (без прогнозних ресурсів), технологічну і геолого-економічну доцільність їх видобування та переробки.

Важливими заходами забезпечення відкритості геологічної діяльності та надрокористування в Україні доцільно вважати розміщенні на веб-сайті Держгеонадр інформації щодо національних зобов'язань, чинної надроресурсної політики, планів, заходів і реформ у галузі з обсягами державної підтримки геологічного вивчення надр і моніторингу геологічного середовища та підземних вод. Обов'язковим повинен стати детальний аналіз нормативно-правової та методичної бази, що регулюють геологічну діяльність і надрокористування, здійснення контролю та перевірок, а також щодо достовірності даних про результати геологорозвідувальних робіт, проведення державної експертизи і оцінки запасів корисних копалин, обліку їх стану та руху в Державному балансі з врахуванням сучасної кон'юнктури мінеральної сировини^{1,2,3} [3]. Крім того обов'язковою умовою звітності за Стандартом ПГДН є забезпечення наявності у відкритому доступі інформації про результати державної експертизи, оцінки та затвердження запасів корисних копалин у ДКЗ України з висвітленням методик технологічних досліджень руд щодо ефективного вилучення металів і супутніх компонентів тощо.

Обов'язковим повинно бути інформування про результати здійснення консультацій з територіальними громадами з метою погодження планової геологічної діяльності та надрокористування, доцільності проведення процедури оцінки впливу на довкілля (ОВД) для забезпечення балансу інтересів держави, регіону, територіальних громад і надрокористувачів.

Важливими заходами функціонування Стандарту ПГДН буде зняття грифу таємності та обмеженого доступу щодо даних про балансові запаси корисних копалин, вміст у рудах металів і супутніх компонентів, стан і ступінь освоєння родовищ та кон'юнктуру на внутрішньому і міжнародних мінерально-сировинних ринках. При цьому обов'язково необхідно розробити та затвердити методологію прогнозування доходів держави від геологічної діяльності та підготовки до освоєння родовищ корисних копалин і прогнозування доходів від видобувного сектору економіки [1]. Здійснення моніторингу кустарного та дрібномасштабного видобутку корисних копалин і проведення перевірок та аудитів. Геологорозвідувальні підприємства у своїх звітах на добровільних засадах зобов'язані інформувати про платежі на користь держави, наявність бенефіціарних власників, агентів, посередників, а також розробляти антикорупційні заходи та забезпечувати їх дотримання, ефективно управляти соціальними, гендерними і екологічними питаннями та результатами їх застосування⁴.

Поетапне вирішення проблем прозорості й відкритості геологічної діяльності та надрокористування в Україні сприятиме підвищенню ефективності геологічного вивчення та раціонального використання надр, зменшенню корупційно-рентоорієнтованих ризиків і проявів конфлікту інтересів у процесі доступу до геологічної інформації та видачі спеціальних дозволів на користування надрами, а також запровадженню євроінтеграційного законодавства у сфері надрокористування, вивчення небезпечних геологічних процесів, моніторингу підземних вод, геологічного, геофізичного і еколого-геологічного картування території держави та встановленню сучасних національних стандартів щодо сталого розвитку критичних і стратегічних корисних копалин.

Міжнародний досвід функціонування Стандарту прозорості у видобувних галузях переконує у безальтернативності та економічній доцільності застосування в галузі геології та надр України інтернет-доступної геоінформаційної платформи за Стандартом ПГДН.

Впровадження та функціонування Стандарту ПГДН з метою зменшення бюрократичних бар'єрів, підвищення ефективності державної надроресурсної політики і збільшення інвестиційної привабливості та екологічної відповідальності розробки родовищ корисних копалин забезпечить оптимізацію технологічних і управлінських процесів у галузі геології та надр України за міжнародними стандартами і обумовить доцільність удосконалення чинних методичних, нормативно-правових і регуляторних актів із застосуванням економічно-рівновісних механізмів сталого розвитку вітчизняної мінерально-сировинної бази та національної економіки в цілому.

В першу чергу необхідно врегулювати права власності на геологічну інформацію. Зокрема вся геологічна інформація, яка створена за результатами держбюджетних геологорозвідувальних робіт, є суспільною державною власністю, безплатно передається в ДНВП «Геоінформ України» та довічно зберігається

¹ Жикаляк М.В., Бондар О.П. Ефективність вітчизняного надрокористування. *Мат-ли X Міжнар. наук.-практ. конф. «Надрокористування в Україні. Перспективи інвестування»* (м. Львів, 7-11 жовтня 2024 р.). Київ: ДКЗ України. С. 78-82.

² Кірін Р.С., Хоменко В.Л., Пашенко О.А. Сучасні реформи у сфері надр: забезпечення прозорості й економічної стійкості. *Мат-ли X Міжнар. наук.-практ. конф. «Надрокористування в Україні. Перспективи інвестування»* (м. Львів, 6-10 жовтня 2025 р.). Київ: ДКЗ України. С. 39-48.

³ Стандарт ІПВГ-2023. *Міністерство енергетики України*. URL: <https://mev.gov.ua/rubrika/standart-ipvh>

⁴ Там само.

у фондах і архівах геологічних підприємств, що її створювали. Для сторонніх юридичних і фізичних осіб державна геологічна інформація за офіційними запитами повинна надаватися за ціною на рівні витрат на її зберігання, відновлення, копіювання, оцифрування (в майбутньому) та тиражування. Виключне майнове право на використання державної геологічної інформації належить Держгеонадрам як спеціально уповноваженому державному органу у сфері геології та використання надр. Однак, авторське право на державну геологічну інформацію, геологічні звіти, бази даних і картопобудови як на службовий твір згідно Закону України «Про авторське право та суміжні права» довічно належить авторам відповідних геологічних підприємств. Тому ДНВП «Геоінформ України» в процесі підготовки геологічних матеріалів на родовища та ділянки надр, по яких здійснюються процесуальні дії щодо оформлення спецдозволів на користування надрами, не має права привласнювати авторське право виконавців відповідних геологічних підприємств і використовувати дані геологічні матеріали для отримання додаткової геоінформаційної ренти.

У випадку фінансування геологорозвідувальних робіт (ГРР) за рахунок кредитних або власних коштів геологічних підприємств і компаній авторське право та виключне майнове право на використання отриманої геологічної інформації належить відповідним геологічним підприємствам і компаніям. При виконанні ГРР за рахунок коштів замовників-надрокористувачів виключне майнове право на використання отриманої геологічної інформації належить замовнику, а авторське право – виконавцям. Якщо в процесі отримання спецдозволу на користування надрами надрокористувач оплатив визначену вартість геологічної інформації, створеної за державні кошти, виключне майнове право на її використання повинно належати надрокористувачу за фактом її оплати, що необхідно зафіксувати відповідним записом наданому спецдозволу на користування надрами.

Ведення ДНВП «Геоінформ України» Каталогу геологічної інформації – інформаційно-телекомунікаційної системи не надає даній спеціалізованій організації Держгеонадр України повноважень визначати або підтверджувати від імені держави право власності геологічної інформації суб'єктів геологічної діяльності та надрокористування. Для цього функціонують зовсім інші спеціалізовані державні органи, а підприємство не може використовувати функції спеціалізованих державних органів. Крім того, ДНВП «Геоінформ України» є не тільки головним зберігачем всієї геологічної інформації в державі, але й основним її користувачем при підготовці геологічних матеріалів у процесі надання спецдозволів на користування надрами, при визначенні початкової ціни спецдозволу і в процесі обґрунтування та пошуку нових перспективних ділянок для прогнозування розміщення покладів корисних копалин тощо. Це вказує на порушення ДНВП «Геоінформ України» авторського права і виключно майнового права власників геологічної інформації та вказує на наявність конфлікту інтересів у процесі господарської діяльності головного зберігача всієї геологічної інформації в Україні¹. Саме тому ДНВП «Геоінформ України» не може підтверджувати від імені держави походження, право власності, пра-

вомірність володіння та використання, а також авторське право та виключне майнове право на геологічну інформацію суб'єктів геологічної діяльності та надрокористування².

Функціонування Стандарту ПГДН сприятиме також формуванню конкурентоспроможної МСБ України та достовірної інтерактивної інформації про родовища і перспективні прояви критичних і стратегічних корисних копалин, які відповідатимуть технологічним стандартам, техніко-економічним вимогам інвесторів та умовам екологічно ошадливого рентного надрокористування. Врахування при цьому досвіду Європейського Союзу з уніфікації та реструктуризації мінерально-сировинної бази країн – нових членів ЄС забезпечить запровадження в Україні інформаційно-телекомунікаційної системи вартісної оцінки технологічно видобувних запасів мінеральної сировини в надрах із визначенням їх як активу геологорозвідувальних або видобувних компаній за принципом нерухомості та капіталу [2, 3]. Чітке нормативно-правове визначення (розмежування) права власності на розвідані запаси корисних копалин в залежності від джерела фінансування геологорозвідувальних робіт (державного, приватного, акціонерного чи змішаного за угодою про розподіл продукції) сприятиме інноваційно-інвестиційній геологічній діяльності геологорозвідувальних підприємств і компаній та сталому розвитку конкурентоспроможної мінерально-сировинної бази України.

З метою зниження інституційних ризиків і витрат гірничовидобувних компаній та підприємств, обумовлених економічно незбалансованим або упередженим регулюванням їх діяльності, права власності на запаси корисних копалин у надрах повинні визначатися та надаватися суб'єктам надрокористування в процесі отримання ними спецдозволів на користування надрами. Дані права за принципом нерухомості та капіталу включають повноваження власності на розвідані за власні кошти або компенсовані в державний бюджет витрати на геологічне вивчення і розвідку за рахунок держави родовищ корисних копалин, право на видобування і дорозвідку мінеральної сировини, отримання доходів від гірничовидобувної діяльності та можливість повної або часткової передачі на певний період прав власності іншим спеціалізованим юридичним особам без переоформлення спецдозволу на використання надр і без додаткових погоджень Держгеонадр України. При цьому розвідані та технологічно видобувні запаси корисних копалин у надрах матимуть статус активу гірничовидобувних компаній (підприємств), який може використовуватись в якості закладу, гарантій за банківськими кредитами і для забезпечення зобов'язань щодо раціонального та екологічно безпечного надрокористування в цілому. Крім того, вартість розвіданих запасів корисних копалин у надрах і фактична ціна видобутої мінеральної сировини без врахування витрат на її постачання споживачу повинні стати обов'язковим об'єктом бухгалтерського обліку активів і витрат суб'єктів гірничовидобувної діяльності згідно міжнародних стандартів обліку [1, 2].

Вартісна оцінка розвіданих і рентабельно видобувних запасів корисних копалин у надрах і фактична ціна видобутої мінеральної сировини також сприяти-

¹ Стандарт ІПВГ-2023. *Міністерство енергетики України*. URL: <https://mev.gov.ua/rubrika/standart-ipvh>

² Бовсунівський П. В. Провідні напрями діяльності ДНВП «Геоінформ України» в період вдосконалення регуляторного поля в галузі надрокористування. *Мат-ли X Міжнар. наук.-практ. конф. «Надрокористування в Україні. Перспективи інвестування»* (м. Львів, 6-10 жовтня 2025 р.). Київ: ДКЗ України. С. 19-22.

муть інноваційно-інвестиційному розвитку надрокористування в Україні та стануть основою для здійснення економічно рівновісних трансферів на геологічне вивчення та видобування мінеральної сировини у відповідності з міжнародними стандартами і правилами між незалежними агентами та державою. При цьому, на мою думку, спеціальний дозвіл на користування надрами доцільно замінити на *Державний акт на надра* (за аналогією з Державним актом на землю) із державною реєстрацією законно набутих прав на корисні копалини у надрах за принципом нерухоності та капіталу [2].

Державний акт на надра з метою геологічного вивчення та розвідки доцільно видавати спеціалізованим компаніям і підприємствам, які першими подали заявку та обґрунтували об'єкт надрокористування. Плата за наданий цільовий Державний Акт повинна визначатися в залежності від площі ділянки надр, виду мінеральної сировини і стану їх вивчення без врахування вартості недостатньо вивчених та не оцінених компетентним органом ресурсів і збільшуватись у випадку продовження терміну його чинності.

Першочергове право на отримання Державного Акта на видобування корисних копалин необхідно надавати гірничовидобувним компаніям (підприємствам), за рахунок яких була проведена геологічна розвідка, складений звіт і затверджені запаси в ДКЗ України, а також компенсовані державі витрати на геологічне вивчення ділянки надр. Аукціони на право розвідки та видобування корисних копалин доцільно проводити тільки в тих випадках, коли геологорозвідувальні роботи на даних родовищах проводилися за рахунок бюджетних або державних коштів [2].

Ефективному функціонуванню в Україні Стандарту ПГДН і Стандарту ІПВГ сприятиме також удосконалення системи рентного оподаткування видобутку корисних копалин в залежності від величини гірничої ренти та роялті і використання в якості бази оподаткування вартості видобутої мінеральної сировини без врахування витрат на її постачання споживачу, на відміну від вартості видобування одиниці корисної копалини як це справляється зараз, що не враховує величину гірничої ренти (роялті).

Дана пропозиція обґрунтовується як світовим досвідом, так і тим, що гірничої ренти, як частина економічного прибутку, обумовлена природними, кількісно-якісними, гірничо-геологічними та інфраструктурними особливостями конкретного родовища, а не витратами на видобування корисних копалин. Витрати на видобування мінеральної сировини стосуються прибутку, а не величини гірничої ренти та роялті [2].

Важливим інституційним заходом, який сприятиме впровадженню Стандарту ПГДН, стане створення *Державного агентства природокористування* з

покладанням на нього функцій відповідних державних служб, у тому числі Держгеонадр стосовно видачі спеціальних дозволів на користування надрами. Однак одночасно з метою реалізації державної політики у сфері геологічного вивчення та картування надр, ефективного розвитку вітчизняної мінерально-сировинної бази та забезпечення сталого приросту критичних і стратегічних корисних копалин необхідно буде створити *Сервісну геологічну службу України*.

Таким чином, впровадження в Україні Стандарту ПГДН суттєво удосконалить систему державного регулювання надрокористування, сприятиме інноваційно-інвестиційній геологічній діяльності та забезпечить сталий розвиток вітчизняної мінерально-сировинної бази згідно міжнародних стандартів і досвіду функціонування Сервісних геологічних служб Європейського Союзу, Австралії, Канади та США.

Висновки. Впровадження та набуття чинності Стандарту ПГДН призведе до удосконалення чинних регуляторних і нормативно-правових актів з метою євроінтеграційної реалізації державної політики у сфері геологічного вивчення і раціонального використання надр, підвищення ефективності геологорозвідувальної діяльності та мінімізації корупційно-ренто-орієнтованих ризиків у процесі надання спеціальних дозволів на користування надрами, визначення їх початкової ціни та розпорядження геологічною інформацією.

Обов'язковою умовою звітності за Стандартом ПГДН стане детальний аналіз нормативно-правової та методичної бази з регулювання геологічної діяльності та надрокористування, здійснення геологічного контролю і перевірок, а також щодо достовірності даних про результати геологорозвідувальних робіт, проведення державної експертизи і оцінки запасів корисних копалин, обліку їх стану та руху в Державному балансі з врахуванням ринкової кон'юнктури мінеральної сировини.

Важливими заходами забезпечення відкритості геологічної інформації та надрокористування в Україні стане розміщення на веб-сайті Держгеонадр інформації щодо національних зобов'язань, чинної надроресурсної політики, планів, заходів і реформ у галузі з обсягами державної підтримки геологічного вивчення надр, геологічного середовища та підземних вод.

Проведення процедури оцінки впливу на довкілля (ОВД) розвідки та розробки родовищ корисних копалин сприятиме екологічно ощадливому рентному надрокористуванню та забезпечить баланс інтересів держави, регіону, територіальних громад і надрокористувачів у процесі раціонального надрокористування та використання мінеральної сировини для інноваційно-інвестиційного розвитку національної економіки.

ЛІТЕРАТУРА

1. Амоша О., Жикаляк М., Квілінський О. Концептуальні напрями удосконалення механізму реформування геологічного сектору та використання корисних копалин в Україні. *Інноваційне промислове підприємство у формуванні сталого розвитку* / ред. кол. О. І. Амоша, Х. Джвігол, Р. Мішкевіч. НАН України, Ін-т економіки пром-ті. Київ, 2018. С. 7-31.
2. Жикаляк Н.В. Государственное регулирование рентных отношений в горной промышленности Украины: монография. НАН Украины, Ин-т экономики пром-ти. Донецк, 2013. 548 с.
3. Райк Михаэл. Экономические и технические аспекты развития горнодобывающей промышленности в 10 новых странах ЕС. *Глюкауф*, 2007. № 7. С. 40-46.

Надійшла до редакції 10.04.2026 р.
Прийнята до друку 12.05.2026 р.
Опублікована 29.05.2026 р.

REFERENCES

1. Amosha, O., Zhykaliak, M., & Kvilinskyi, O. (2018). Conceptual directions for improving the mechanism of reforming the geological sector and the use of minerals in Ukraine. In O. I. Amosha, H. Dzwigol, & R. Miskiewicz (Eds.). *Innovative industrial enterprise in shaping sustainable development* (pp. 7–31). NAN Ukrainy, Institute of Industrial Economics [in Ukrainian].
2. Zhykaliak, N. V. (2013). *Gosudarstvennoe regulirovanie rentnykh otnoshenii v gornoj promyshlennosti Ukrainy: monografiya*. NAN Ukrainy, Institute of Industrial Economics [in Russian].
3. Raik, M. (2007). Economic and technical aspects of the development of the mining industry in 10 new EU countries. *Gliukauf*, 7, 40–46 [in Russian].

Received: 10.04.2026

Accepted: 12.05.2026

Published: 29.05.2026

Жикаляк М. В. Актуальність впровадження стандарту прозорості в галузі геології та надр України

В статті зазначено, що актуальність впровадження Стандарту прозорості в галузі геології та надр України (Стандарту ПГДН) обумовлена позитивним досвідом функціонування з 2013 року Стандарту ініціативи прозорості видобувних галузей (Стандарту ІПВГ) і системними проблемами в діяльності Держгеонадр щодо сталого розвитку вітчизняної мінерально-сировинної бази, організації геологічного, геофізичного, гідрогеологічного, інженерно-геологічного та еколого-геологічного вивчення надр, пошуку та розвідки критичних і стратегічних корисних копалин. Це забезпечить також формування конкурентоспроможної МСБ України та та достовірної інтерактивної інформації про родовища корисних копалин, які відповідатимуть технологічним стандартам, техніко-економічним вимогам інвесторів та умовам екологічно ошадливого рентного надрокористування.

Впровадження Стандарту ПГДН забезпечить удосконалення державної політики, регуляторної та нормативно-правової бази у сфері геологічного вивчення та використання надр згідно економічно збалансованих чинників, врахування кон'юнктури мінеральної сировини, видобувної цінності покладів корисних копалин у надрах, комплексних технологічних досліджень і компетентної експертизи та достовірної оцінки запасів корисних копалин.

Ефективному розвитку надрокористування в Україні сприятиме також удосконалення системи рентного оподаткування видобутку корисних копалин в залежності від величини гірничої ренти і роялті та використання в якості бази оподаткування вартості видобутої мінеральної сировини без врахування витрат на її постачання споживачу.

Ключові слова: прозорість, стандарт, геологічна діяльність, надрокористування.

Zhikalyak M. The relevance of implementing a transparency standart in the field of geology and subsoil of Ukraine

The article states that the relevance of implementing the Transparency Standard in the Geology and Subsoil of Ukraine (the PGDN Standard) is due to the positive experience of the operation of the Extractive Industries Transparency Initiative Standard (EITI Standard) since 2013 and systemic problems in the activities of the State Service for Geology and Subsoil of Ukraine regarding the sustainable development of the domestic mineral and raw material base, the organization of geological, geophysical, hydrogeological, engineering-geological and ecological-geological studies of subsoil, the search and exploration of critical and strategic minerals. This will also ensure the formation of competitive Ukrainian SMEs and reliable interactive information about mineral deposits, which will meet technological standards, technical and economic requirements of investors and the conditions of environmentally friendly rental subsoil use.

The implementation of the PGDN Standard will ensure the improvement of state policy, regulatory and legal framework in the field of geological study and use of subsoil according to economically balanced factors, taking into account the market conditions of mineral raw materials, the extraction value of mineral deposits in the subsoil, comprehensive technological research and competent examination and assessment of mineral reserves.

The effective development of subsoil use in Ukraine will also be facilitated by improving the system of rent taxation of mineral extraction depending on the amount of mining rent and royalty and using the cost of extracted mineral raw materials as the tax base, excluding the costs of supplying them to the consumer.

Keywords: transparency, standard, geological activity, subsoil use.

Формат цитування:

Жикаляк М. В. Актуальність впровадження стандарту прозорості в галузі геології та надр України. *Вісник економічної науки України*. 2026. № 1 (50). С. 243–251. [https://doi.org/10.37405/3041-1629.2026.1\(50\).243-251](https://doi.org/10.37405/3041-1629.2026.1(50).243-251)

Zhikalyak, M. (2026). The relevance of implementing a transparency standart in the field of geology and subsoil of Ukraine. *Visnyk ekonomichnoi nauky Ukrainy*, 1(50), 243–251. [https://doi.org/10.37405/3041-1629.2026.1\(50\).243-251](https://doi.org/10.37405/3041-1629.2026.1(50).243-251)